

КРАВЧЕНКО Леся
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін,
охорони праці та безпеки життєдіяльності
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

РИЗИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується інтенсивною цифровізацією, що зумовлює не лише технологічне оновлення освітнього середовища, а й трансформацію педагогічних підходів, ролей суб'єктів освітнього процесу та змісту професійної підготовки. Цифрова трансформація розглядається як ключовий чинник структурних змін у системі вищої освіти та формування нових освітніх моделей.

Водночас сучасні дослідження підкреслюють, що цифровізація має суперечливий характер, поєднуючи значний інноваційний потенціал із комплексом ризиків – педагогічних, когнітивних, соціальних та етичних.

Цифровізація є одним із важливих факторів зростання світової економіки. Відповідно до Цифрової агенди України для впровадження цифровізації в освітньому середовищі необхідно, щоб процес цифровізації розпочався із закладів вищої освіти [4]. Науковці вважають, що цифровізація сприяє спрощенню освітнього процесу, роблячи його більш гнучким, пристосованим до реалій сучасного дня, що у свою чергу забезпечує формування конкурентоспроможних професіоналів [1]. Загально визнано, що в період пандемії та воєнної ситуації в освітньому процесі активно використовується новітні технології та системи. «Це передбачає використання цифрових інструментів та створення онлайн-платформ, зорієнтованих на забезпечення швидкого та зручного доступу до цифрованих матеріалів, виявлення закономірностей у проходженні навчальних курсів, вибудовування індивідуальних освітніх траєкторій та можливого прогнозування ймовірних оцінок студентів на іспитах, дистанційної взаємодії учасників проєктних груп, віддаленого доступу до обладнання лабораторій та дослідницьких центрів, консорціумів, моделювання ситуації, тестування тощо» [2, с. 30].

Але цифровізація освітнього простору, попри значний інноваційний потенціал, супроводжується низкою системних ризиків, що впливають на якість освітнього процесу, характер педагогічної взаємодії та результати навчання.

Когнітивно-деградаційний ризик. Поширення цифрових технологій, зокрема використання штучного інтелекту, автоматизованих систем пошуку та обробки інформації, зумовлює трансформацію когнітивної діяльності здобувачів освіти. Надмірна опора на цифрові інструменти може призводити до зниження рівня сформованості базових інтелектуальних умінь – аналізу, узагальнення, логічного мислення, самостійного прийняття рішень. У результаті формується тенденція до поверхневого засвоєння знань, фрагментарності мислення та

залежності від технологічних підказок, що негативно впливає на глибину навчання та здатність до критичного осмислення інформації.

Психолого-комунікативний ризик. Цифрове освітнє середовище суттєво змінює характер взаємодії між викладачем і здобувачем освіти, переводячи її у формат опосередкованої комунікації. Це знижує рівень емоційного контакту, ускладнює формування довіри та взаєморозуміння, а також обмежує можливості педагогічного впливу. Водночас підвищується інтенсивність інформаційних потоків, зростає навантаження на психіку учасників освітнього процесу, що може призводити до емоційного вигорання, зниження мотивації та виникнення конфліктних ситуацій. Крім того, формується так звана «публічна модель викладача», яка потребує постійної присутності в цифровому середовищі та високого рівня комунікативної компетентності.

Етико-безпековий ризик. Інтеграція цифрових технологій в освіту актуалізує проблеми захисту персональних даних, конфіденційності та інформаційної безпеки. Використання цифрових платформ, хмарних сервісів і систем штучного інтелекту супроводжується ризиками витоку даних, несанкціонованого доступу та порушення приватності. Водночас постають питання алгоритмічної упередженості, прозорості прийняття рішень інтелектуальними системами та дотримання принципів академічної доброчесності. Зокрема, зростає ймовірність використання автоматизованих засобів для виконання навчальних завдань, що ускладнює об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Інституційно-трансформаційний ризик. Цифровізація зумовлює глибокі зміни в організаційній структурі освітніх систем. Відбувається поступове зміщення акценту з фундаментальної підготовки на надання освітніх послуг, що супроводжується процесами комерціалізації та стандартизації освіти. У цих умовах трансформується роль закладів освіти та викладача, зростає конкуренція з боку альтернативних освітніх платформ і онлайн-курсів. Це може призводити до зниження цілісності освітніх програм, фрагментації знань і втрати системності у підготовці фахівців.

Системно-організаційний ризик. Ефективність цифровізації значною мірою залежить від рівня організаційної готовності закладів освіти. Недостатній розвиток цифрової інфраструктури, обмежений доступ до сучасних технологій, а також недостатній рівень цифрової компетентності викладачів і здобувачів освіти суттєво ускладнюють впровадження інновацій. Додатковим фактором є відсутність цілісних стратегій управління цифровими трансформаціями та механізмів моніторингу ризиків. У результаті цифровізація може набувати фрагментарного характеру, що негативно позначається на якості та стабільності освітнього процесу [3].

Таким чином, цифровізація освіти є складним і суперечливим процесом, що потребує не лише технологічного впровадження, а й педагогічного супроводу та науково обґрунтованого управління ризиками. Відсутність системного підходу до їх врахування може призвести до зниження якості освіти та деформації освітніх результатів.

З метою підвищення якості освітнього процесу в умовах цифровізації доцільним є впровадження комплексу системних заходів, спрямованих на гармонізацію технологічних інновацій із педагогічними принципами. Насамперед актуальним є формування безпечного цифрового освітнього середовища, що передбачає врахування психолого-педагогічних, ергономічних і валеологічних вимог, а також забезпечення захисту персональних даних і підтримку психологічного комфорту всіх учасників освітнього процесу [1].

Важливим напрямом є трансформація ролі викладача відповідно до викликів цифрової епохи: він має виступати не лише носієм знань, а й фасилітатором, тьютором і модератором освітньої діяльності, здатним ефективно організовувати взаємодію в цифровому середовищі та підтримувати індивідуальні освітні траєкторії здобувачів освіти [2].

Не менш значущим є забезпечення якості цифрового освітнього контенту, що передбачає розроблення та впровадження чітких критеріїв його оцінювання з урахуванням дидактичної доцільності, інтерактивності, доступності та відповідності освітнім стандартам.

Окремої уваги потребує оптимізація співвідношення традиційного та цифрового навчання, що має ґрунтуватися на поєднанні переваг безпосередньої педагогічної взаємодії з можливостями цифрових технологій, забезпечуючи цілісність освітнього процесу та ефективність засвоєння знань.

Крім того, доцільним є впровадження систем управління ризиками цифровізації освіти, які включають моніторинг можливих негативних впливів, своєчасне їх виявлення та розроблення превентивних заходів для забезпечення стабільної якості освіти.

Таким чином, реалізація зазначених пропозицій сприятиме створенню ефективного, безпечного та педагогічно доцільного цифрового освітнього простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карплюк С.О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка; укл. А.В. Яцишин, О.М. Соколюк. К, 2019. 361 с. С. 188-197.

2. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки, 13 (169), 28-35. 2021.

3. Харламенко В. Цифровізація технологічної освіти: виклики та можливості. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи = Modern trends in development of education and science: problems and perspectives : зб. наук. праць / гол. ред. Ю. І. Колісник-Гуменюк. – Київ-Львів-Бережани-Ломжа, 2024. – Вип. 14. С. 46-50.

4. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний – 2020»). ГС «ХАЙ-ТЕК ОФІС УКРАЇНА», 2016. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvintoyucifrovoyu-ekonomikoyu.html>.